

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

YANGI RENESSANS

RESPUBLIKA ILMIY JURNALI

2025

+998335668868

www.innoworld.net

Google Scholar

2025

YANGI RENESSANS

RESPUBLIKA ILMIY JURNALI

2-JILD 3-SON

YANGI RENESSANS

**RESPUBLIKA ILMIY JURNALI
TO'PLAMI**

**2 - JILD, 3 - SON
2025**

Google Scholar

doi® digital object
identifier

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

OpenAIRE

Academic
Resource
Index
ResearchBib

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

IJTIMOYIY TARTIB VA BOSHQARUV- IJTIMOYIY XARAKATCHANLIK OMILI**Usmanova Shoxsanam Shavkatovna**

Farg'ona davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

90-164-80-18

Usmanovashohsanam444@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada ijtimoiy tizimlar va boshqaruv mexanizmlarining o'zaro aloqasini tahlil qiladi. Ijtimoiy tartib, ijtimoiy xarakatchanlikning mohiyati, uning ijtimoiy hayotdagi o'rni va ahamiyati haqida nazariy yondashuvlar ko'rib chiqiladi. Maqolada ijtimoiy tartibni saqlab qolish va rivojlantirishda boshqaruvning roli, shuningdek, boshqaruv usullari va strategiyalarining ijtimoiy tizimlarga ta'siri chuqur tahlil etiladi. Amaliy asoslar sifatida turli mamlakatlardagi ijtimoiy boshqaruv tajribalari, ularning muvaffaqiyatlari va kamchiliklari misollar orqali ko'rsatiladi. Shuningdek, maqolada zamonaviy ijtimoiy muammolar va ularni hal qilishda boshqaruvning innovatsion yondashuvlari, shuningdek, ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashdagi ahamiyati haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy tartib, boshqaruv mexanizmlari, ijtimoiy hayot, boshqaruv usullari, ijtimoiy barqarorlik, innovatsion yondashuvlar.

Ijtimoiy tartib - bu jamiyatda odamlar o'rtasida munosabatlar va ijtimoiy strukturalarni tartibga soluvchi, ularning harakatlarini va xulq-atvorini belgilovchi qoidalar, normativlar va me'yorlardir [1]. Ijtimoiy tartibni tushunish uchun uning asosiy komponentlarini, funktsiyalarini va jamiyatdagi o'rnini tahlil qilish muhimdir. Birinchidan, ijtimoiy tartibning asosiy mohiyati — bu ijtimoiy muhitda barqarorlikni ta'minlashdir. Har bir jamiyatda odamlar o'rtasida aloqalar mavjud bo'lib, bu aloqalar ijtimoiy hayotning asosiy poydevorini tashkil etadi. Ijtimoiy tartib normativlari, odatlari va an'analari orqali odamlar o'zaro munosabatlarini qanday yo'lga qo'yishlari kerakligini belgilaydi. Bu normativlar ijtimoiy munosabatlarning barqarorligini ta'minlaydi va jamiyatda ijtimoiy tartibni saqlab qolishga yordam beradi.

Ikkinchidan, ijtimoiy tartibning mohiyatini tushunishda uning funktsiyalarini ko'rib chiqish zarur. Ijtimoiy tartib quyidagi asosiy funktsiyalarni bajaradi:

✓ Ijtimoiy tartib odamlarning xulq-atvorini tartibga soladi. Bu, o'z navbatida, ijtimoiy nizolarni kamaytirishga yordam beradi. Odamlar o'zaro aloqalarda qanday qilib harakat qilishlarini bilishadi va bu ularni muammolardan saqlaydi.

✓ Ijtimoiy tartib turli guruhlar va qatlamlar o'rtasida integratsiyani ta'minlaydi. Odamlar o'rtasida umumiy qoidalar va qadriyatlar mavjud bo'lganda, ijtimoiy birlik kuchayadi va jamiyatning barqarorligi oshadi.

✓ Ijtimoiy tartib nazorat mexanizmlarini o'z ichiga oladi. Bu mexanizmlar qoidalarini buzgan shaxslarni jazolash yoki ularni to'g'rilash uchun mo'ljallangan. Ijtimoiy nazorat odamlarni ijtimoiy normativlarga rioya qilishga undaydi.

✓ Ijtimoiy tartib nafaqat barqarorlikni ta'minlaydi, balki ijtimoiy o'zgarishlarga ham moslashishi kerak. Jamiyatlar doimiy ravishda rivojlanadi va yangi qoidalar, normativlar paydo bo'ladi. Ijtimoiy tartib bu o'zgarishlarga javob berishi va yangi sharoitlarga moslashishi zarur.

Uchinchidan, ijtimoiy tartibning mohiyatini tushunishda uning turli shakllarini ko'rib chiqish muhimdir. Ijtimoiy tartib formal va informal bo'lishi mumkin. Formal tartib qonunlar, qoidalar va rasmiy normativlar orqali ifodalanadi. Informal tartib esa odatlar, an'analar va ijtimoiy qabul qilingan me'yorlardan iboratdir. Har ikkala shakl ham jamiyatda muhim rol o'ynaydi va bir-birini to'ldiradi.

To'rtinchidan, ijtimoiy tartibning mohiyatini tushunishda uning ijtimoiy tizimlarga ta'sirini ko'rib chiqish zarur. Ijtimoiy tartib har bir ijtimoiy tizimda o'ziga xos bo'lishi mumkin. Masalan, oilaviy, iqtisodiy yoki siyosiy tizimlarda turli xil normativlar va qoidalar mavjud bo'lishi mumkin. Bu tizimlar bir-biri bilan bog'liq bo'lib, ijtimoiy tartibning shakllanishiga ta'sir qiladi [2].

Ijtimoiy tartibning ijtimoiy hayotdagi o'rni va ahamiyati: Nazariy yondashuvlar

Ijtimoiy tartib - bu jamiyatda odamlar o'rtasidagi munosabatlarni, ularning xulq-atvorini va ijtimoiy strukturalarni tartibga soluvchi qoidalar va normativlar majmuasidir. Ijtimoiy hayotda ijtimoiy tartibning o'rni va ahamiyatini tushunish uchun bir qator nazariy yondashuvlarni ko'rib chiqish zarur.

Funksionalistlar, masalan, Emile Durkheim, ijtimoiy tartibning jamiyatda qanday qilib ijtimoiy integratsiyani ta'minlaydiganligini ta'kidlaydilar. Ularning fikricha, ijtimoiy tartib normativlar va qadriyatlar orqali odamlarni birlashtiradi, bu esa ijtimoiy birlikni kuchaytiradi. Ijtimoiy tartib bo'lmasa, jamiyatda anomaliya va tartibsizlik yuzaga kelishi mumkin, bu esa ijtimoiy hayotning barqarorligini xavf ostiga qo'yadi.

Karl Marksning g'oyalariga ko'ra, ijtimoiy tartib ko'pincha kuchli guruhlarining zaif guruhlar ustidan hukmronligini saqlab qolish vositasi sifatida ishlatiladi. Bu nazariyaga ko'ra, ijtimoiy tartib iqtisodiy va siyosiy manfaatlar bilan bog'liq bo'lib, u mavjud ijtimoiy tuzilmalarni saqlab qolishga xizmat qiladi [3]. Marksist yondashuvdan kelib chiqib, ijtimoiy tartibning ahamiyati shundaki, u ijtimoiy tengsizlikni yaratadi va kuchli guruhlarining o'z manfaatlarini himoya qilishga yordam beradi.

Simbolik interaksionizm nazariyasi ijtimoiy tartibni individual va kichik guruhlar darajasida tushunishga qaratilgan. Bu yondashuvga ko'ra,

ijtimoiy tartib odamlarning o'zaro munosabatlari va muloqoti orqali shakllanadi. Erving Goffman kabi tadqiqotchilar, odamlarning ijtimoiy rollarini va ularning harakatlarini qanday qilib belgilab olishlarini o'rganadilar. Ijtimoiy tartibning ahamiyati shundaki, u odamlarning bir-biriga bo'lgan munosabatlarini va o'zaro aloqalarini belgilaydi, bu esa ijtimoiy hayotdagi dinamikani shakllantiradi.

Postmodernizm nazariyasi ijtimoiy tartibni ko'p qatlamli va murakkab tizim sifatida ko'radi. Bu yondashuvga ko'ra, ijtimoiy tartib doimiy ravishda o'zgaradi va yangi normativlar va qadriyatlar paydo bo'ladi. Jamiyatdagi turli xil guruhlar va madaniyatlar orasidagi o'zaro aloqalar ijtimoiy tartibning shakllanishiga ta'sir qiladi. Shunday qilib, zamonaviy jamiyatlarda ijtimoiy tartibni tushunish uchun ko'p qirrali yondashuv zarur.

Ijtimoiy boshqaruv — bu jamiyatning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy tizimlarini boshqarish jarayonidir. Har bir mamlakat o'zining tarixiy, madaniy va ijtimoiy kontekstiga mos ravishda ijtimoiy boshqaruvni amalga oshiradi. Ushbu maqolada turli mamlakatlardagi ijtimoiy boshqaruv tajribalari, ularning muvaffaqiyatlari va kamchiliklari haqida so'z yuritamiz [4].

Skandinaviya mamlakatlari: Norvegiya, Shvetsiya va Daniya. Skandinaviya mamlakatlari ijtimoiy boshqaruvda muvaffaqiyatli model sifatida tanilgan. Ushbu mamlakatlarda ijtimoiy davlat konsepsiyasi keng tarqalgan bo'lib, davlat ijtimoiy xizmatlar, ta'lim, sog'liqni saqlash va ijtimoiy himoya sohalarida faol ishtirok etadi. Norvegiya va Shvetsiyada yuqori darajadagi soliq tizimi orqali ijtimoiy xizmatlar moliyalashtiriladi, bu esa aholi farovonligini ta'minlaydi. Muvaffaqiyatlari orasida yuqori hayot sifati, ta'lim va sog'liqni saqlash tizimlarining samaradorligi, shuningdek, gender tengligi mavjud. Biroq, kamchiliklar ham bor: yuqori soliq yuklari ba'zi hollarda iqtisodiy o'sishga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuningdek, immigrantlarga nisbatan integratsiya muammolari mavjud.

Janubiy Koreya. Janubiy Koreya o'zining iqtisodiy o'sishi va ijtimoiy boshqaruvi bilan tanilgan. Mamlakatda "Chabeol" deb ataladigan yirik korporatsiyalar ijtimoiy boshqaruvning muhim qismidir. Ular iqtisodiyotning rivojlanishiga katta hissa qo'shadi va ko'plab ish o'rinlarini yaratadi. Davlat esa innovatsiyalarni rag'batlantirish va ta'lim tizimini rivojlantirishga katta e'tibor qaratadi. Biroq, Janubiy Koreyada ijtimoiy tengsizlik va yoshlar orasida ish bilan ta'minlash muammolari mavjud. Yoshlarning yuqori darajada ishga joylashish qiyinchiliklari, shuningdek, stress va depressiya holatlari ko'paymoqda. Bu holatlar ijtimoiy boshqaruv tizimining ba'zi kamchiliklarini ko'rsatadi.

AQSh. Amerikada ijtimoiy boshqaruv asosan bozor mexanizmlari orqali amalga oshiriladi. Mamlakatda davlatning roli nisbatan cheklangan bo'lib, ijtimoiy xizmatlar ko'p hollarda xususiy sektorga topshirilgan. Bu yondashuv

iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishi mumkin, ammo ijtimoiy tengsizlikni kuchaytirishi ham mumkin.

AQShda muvaffaqiyatli tajribalar orasida innovatsion texnologiyalar va tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash mavjud. Biroq, kamchiliklar sifatida sog'liqni saqlash tizimidagi muammolar, ijtimoiy himoya tizimining yetarli emasligi va iqtisodiy tengsizlikni keltirib chiqaruvchi omillar ko'rsatiladi.

Hindiston. Hindistonda ijtimoiy boshqaruv juda murakkab tizimdir. Mamlakatda turli etnik guruhlar, diniy e'tiqodlar va iqtisodiy qatlamlar mavjudligi boshqaruvni qiyinlashtiradi. Hindiston hukumati ijtimoiy dasturlar orqali kambag'allikni kamaytirishga harakat qilmoqda, masalan, "Mahatma Gandhi National Rural Employment Guarantee Act" (MGNREGA) dasturi orqali qishloq joylarda ish o'rinlarini yaratish maqsad qilingan. Muvaffaqiyatlariga qaramay, Hindistonda korrupsiya va byurokratiya kabi muammolar mavjud. Bu omillar ijtimoiy boshqaruvning samaradorligini pasaytirishi mumkin.

Turli mamlakatlardagi ijtimoiy boshqaruv tajribalari ko'p jihatdan farqlanadi. Skandinaviya mamlakatlari o'zining ijtimoiy xizmatlari bilan muvaffaqiyat qozongan bo'lsa, Janubiy Koreya iqtisodiy o'sish bilan ajralib turadi. AQShda bozor mexanizmlari asosida boshqaruv amalga oshirilsa, Hindistonda esa murakkab ijtimoiy tuzilmalar muammolarni keltirib chiqaradi. Har bir mamlakat o'zining ijtimoiy boshqaruv modelini ishlab chiqishda muvaffaqiyatlar va kamchiliklarga duch kelmoqda, bu esa global miqyosda ijtimoiy boshqaruvni takomillashtirish uchun yangi imkoniyatlarni ochadi.

Zamonaviy jamiyatlar ko'plab ijtimoiy muammolarga duch kelmoqda. Kambag'allik, ijtimoiy tengsizlik, ta'lim va sog'liqni saqlashga bo'lgan cheklangan kirish, ekologik muammolar va migratsiya kabi masalalar bugungi kunda dolzarb hisoblanadi [5]. Ushbu muammolarni hal qilishda boshqaruvning innovatsion yondashuvlari juda muhim ahamiyatga ega.

Ijtimoiy muammolar. Kambag'allik va ijtimoiy tengsizlik - bu zamonaviy jamiyatlarning eng asosiy muammolaridan biridir. Ko'plab mamlakatlarda iqtisodiy o'sish mavjud bo'lsa-da, bu o'sish manfaatlari teng taqsimlanmayapti. Natijada, ijtimoiy qatlamlar o'rtasida farqlar kengaymoqda. Ta'lim va sog'liqni saqlash sohalaridagi muammolar ham ijtimoiy barqarorlikka tahdid soladi. Masalan, ta'limga kirish imkoniyatlari cheklangan joylarda yosh avlodning kelajagi xavf ostida qoladi.

Ekologik muammolar ham jiddiy ahamiyatga ega. Iqlim o'zgarishi, ifloslanish va tabiiy resurslarning tugashi kabi masalalar nafaqat jahon miqyosida, balki mahalliy darajada ham ijtimoiy barqarorlikni tahdid qilmoqda. Bularning barchasi boshqaruv tizimlaridan innovatsion yondashuvlarni talab qiladi.

Innovatsion yondashuvlar. Boshqaruvning innovatsion yondashuvlari ijtimoiy muammolarni hal qilishda muhim rol o'ynaydi. Ushbu yondashuvlar quyidagi asosiy tamoyillarni o'z ichiga oladi:

➤ Ma'lumotlarga asoslangan qaror qabul qilish - innovatsion boshqaruv tizimlari ma'lumotlarni to'plash va tahlil qilish orqali samarali qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Masalan, ijtimoiy xizmatlar ko'rsatishda ma'lumotlarga asoslangan yondashuvlar aholi ehtiyojlarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

➤ Hamkorlik va sheriklik - ijtimoiy muammolarni hal qilishda davlat, xususiy sektor va fuqarolik jamiyatining hamkorligi zarur. Innovatsion yondashuvlar doirasida turli tashkilotlar o'rtasida sheriklik aloqalari o'rnatish orqali resurslarni birlashtirish va tajribalarni almashish mumkin.

Texnologiyalarni joriy etish - zamonaviy texnologiyalar, masalan, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (big data) va mobil ilovalar, ijtimoiy xizmatlarni yanada samarali qilishda yordam beradi. Misol uchun, sog'liqni saqlash sohasida telemeditsina orqali odamlar uzoq masofalardan xizmat olish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ijtimoiy innovatsiyalar - bu ijtimoiy muammolarni hal qilish uchun yangi g'oyalar va usullarni ishlab chiqishdir. Bunday innovatsiyalar ko'pincha jamoat tomonidan amalga oshiriladi va ularning asosida aholi ehtiyojlarini qondirish yotadi.

Boshqaruvning innovatsion yondashuvlari ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ular orqali ijtimoiy adolat, tenglik va barqaror rivojlanish tamoyillari amalga oshiriladi. Innovatsion yondashuvlar yordamida ijtimoiy muammolarga tezkor va samarali yechimlar topish mumkin, bu esa jamiyatda ijtimoiy tinchlik va barqarorlikni saqlashga yordam beradi. Shuningdek, innovatsion boshqaruv tizimlari fuqarolar ishtirokini oshirishga yordam beradi. Odamlar o'z fikrlarini bildirish va qaror qabul qilish jarayonida ishtirok etish imkoniyatiga ega bo'lishi, ularning jamiyatga bo'lgan ishonchini oshiradi va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy tartib va boshqaruv zamonaviy jamiyatlarning barqarorligi va rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lgan ikki asosiy tushuncha hisoblanadi. Ijtimoiy tartib, fuqarolar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi normativ va qadriyatlar tizimi sifatida, jamiyatda tinchlik va barqarorlikni saqlashga xizmat qiladi. Boshqaruv esa, ijtimoiy tartibni saqlash va rivojlantirish uchun zarur bo'lgan strategiyalar va jarayonlarni amalga oshiradi. Nazariy jihatdan, ijtimoiy tartib va boshqaruv o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunish, jamiyatning ijtimoiy dinamikasini tahlil qilish imkonini beradi. Boshqaruv tizimlari ijtimoiy ehtiyojlarni va muammolarni to'g'ri aniqlab, innovatsion yondashuvlar orqali samarali qarorlar qabul qilishlari zarur. Amaliy jihatdan esa, bu bog'liqlik ijtimoiy

barqarorlikni ta'minlashda va fuqarolar o'rtasida ishonchni oshirishda muhim rol o'ynaydi. Natijada, ijtimoiy tartib va boshqaruvning o'zaro integratsiyasi, jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim vazifani bajaradi. Ushbu jarayonlar bir-birini to'ldirib, ijtimoiy adolatni, tenglikni va farovonlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Shu tariqa, ijtimoiy tartib va boshqaruvning samarali hamkorligi zamonaviy jamiyatlarning kelajagi uchun muhim ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 13-dekabrda "O'zbekiston Respublikasi davlat boshqaruvida raqamli iqtisodiyot, elektron xukumat xamda axborot tizimlarini joriy etish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-5598-son farmoni (Qonun hujjatlari malumotlari milliy bazasi, 13.12.2018 y.
2. Menejment [Matn]: darslik / N.K. Yo'ldoshev, G.E. Zaxidov. — Toshkent: "O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati" nashriyoti, 2018. - 392 b.
3. Yuldoshev N.K., Boltaboyev M.R., Rixsimboyev O.K, Ganiyev B.O. Strategik menejment — TDIU 2017.
4. Иваненко А.Г. Инновационный менеджмент: Учебное пособие. - М.: КНОРУС, 2018. 185-6.

